

EĞLENCELİ BİR İSTİHBARAT ÖYKÜSÜ

Aydınlık Gazetesi, 16 Mart 2020

Yıldırım Koç

13 Şubat 1925 günü başlayan ve 14 Nisan 1925 günü önder kadrosunun yakalanmasıyla sona eren Şeyh Sait İsyanı konusunda Bayram Yurtççek'in **Kürt İsyanları** (Kaynak Yay., İstanbul, 2016, s.87) kitabında şöyle deniyor: "Eldeki belgelere göre, Seyyit Abdulkadir Kürt isyanı için yürüttüğü çalışmalarında İngiliz yardımına muhtaçtır. 'İngiliz temsilcisi Mr.Templeton' ile Palulu Sadi ve Seyyit Abdulkadir arasında yapılan görüşmelerde, Seyyit Abdulkadir İngilizlerden silah ve cephaneyle birlikte para yardımı beklemektedir."

Bu bölümü okuyunca aklım yaklaşık 50 yıl önce okuduğum bir kitaba gitti. Bayram Yurtççek'in sözünü ettiği bu "İngiliz temsilcisi Mr.Templeton" kimdi?

50 yıl önce Metin Toker'in **Şeyh Sait ve İsyanı** (Akis Yay., Ankara, 1968) kitabını okuduğumda çok gülmüştüm. Bayram Yıldırım'ın kitabındaki bu bölümü okuyunca, Metin Toker'in kitabını kitaplıktan çıkardım ve bu "İngiliz temsilcisi Mr.Templeton" olayını tekrar, yine gülererek, okudum. Bu yazımda, binlerce yıllık devlet geleneği olan Türkiye'de istihbarat örgütlerinin nasıl çalıştığına ilişkin anlaşılabilirliği açısından bir örnek oluşturan bu olayı kitaptaki bazı bölümleri aktararak anlatacağım.

Devrin İstanbul Polis Müdürü Ekrem Baydar'ın Metin Toker'e anlattığına göre, "İngiliz temsilcisi Mr.Templeton" esasında Türk istihbaratından Nizamettin Bey'dir, Seyyit Abdulkadir ve adamlarını oyuna getirmiştir ve işin daha da ilginç, İngiliz rolü yapan Nizamettin Bey'in İngilizce bile bilmemesidir.

İNGİLİZ TEMSİLCİSİ GERÇEKTE KİMDİ?

95 yıl önceki olayı, Metin Toker'in kitabından aynen aktarıyorum. İyi eğlenceler!

"Seyit Abdülkadir ve arkadaşları, gizli komiteleri adına İngilizlerle de temasa geçmişler ve onlardan yardım istemişlerdir. Ancak burada, James Bond romanlarına taş çıkartacak orijinallikte bir olay cereyan etmiş ve Seyit Abdülkadir, İngiliz ajanıdır diye bir Türk ajanla pazarlık masasına oturmuş, onunla anlaşmalar hazırlamıştır. Bu Türk ajan Nizamettin adını taşımaktaydı. O tarihte İstanbul Polis Müdürü olan emekli korgeneral Ekrem Baydar olayı tafsilâtiyle bilmektedir ve hem o, hem de kendisiyle temasa geçilen, İngiliz Polis Müdürlüğü İngilizce tercümanlarından Mustafa Necip Emre bu konuda çok ilgi çekici bilgi vermişlerdir.

"Nizamettin, polise Belediye Zabıtasından gelmiştir. Belediye Zabıtasında Merkez Memuru idi. Gizli Kürt komitesiyle ilk teması, bu komitenin üyelerinden ve eski bir kürtçü olan Palulu Kör Sadi aracılığı ile olmuştur. Tarih 1924 sonbaharıdır. Yani, isyandan beş ay kadar önce, Nizamettin, Kör Sadi'ye kendisini İngiliz olarak tanıtmış ve adını 'İngiltere Hariciye Nezareti Umur-u Şarkıye Müdürü Mr.Templen' diye vermiştir.

İNGİLİZCE BİLMEYEN GÖREVLİNİN BAŞARILI İNGİLİZ ROLÜ

"Devrin İstanbul Polis Müdürü Ekrem Baydar'ın Nizamettin hakkında anlattıkları çok eğlencelidir.

" 'Nizamettin İngilizce bilmezdi. Fakat yaman bir mukallitti (taklitçi,YK) ve çok güzel İngilizce taklidi yapardı. Kürtlere böyle sokulmuş, kendisinin İngiliz olduğuna onları inandırmıştı. Bunlar, İngiltere'yle zaten temas halinde bulduklarından Nizamettin'i o zincirin bir halkası sanmışlardı. Şüphelenmeleri iş işten geçtikten sonra oldu.' (...) Nizamettin, Kör Sadi'den Doğu'da yapılan bütün hazırlıkları âdeta günü gününe öğrenmiş ve bunları Polis Müdürlüğüne rapor etmiştir. Raporlar, Hükümete duyurulmuştur. Verilen bu bilgilerden anlaşılan başlıca husus, isyan hareketinin 1926 ilkbaharı için tasarlandığıdır." (s.52-53)

"Nizamettin'in Abdülkadir ile görüşmesi romanlara konu olacak eğlenceliktir. Serkomiser İngilizce bilmediği, fakat çok güzel İngilizce taklidi yaptığı için yanına İngilizce bilen birinin verilmesi

lüzumu doğuyordu. Nizamettin, Kör Sadi seviyesindeki muhataplarıyla 'Lorel-Hardi Türkçesi' konuşuyor, başkasına ihtiyaç hissetmiyordu. Fakat, müstakbel Müstakil Kürdistan Emiri (Seyit Abdülkadir,YK) ile konuşmanın önemli geçmesi şarttı. Teknik şuydu: Nizamettin İngilizce taklidi bir şeyler söyleyecekti. Yanındaki tercüman, bunu Türkçeye çevirecekti. Seyit cevabını Türkçe verecekti. Nizamettin tabii bunu anlayacaktı ama, anladığını belli etmeyecekti. Tercümen, Seyit'in sözlerini Nizamettin'e güya İngilizce olarak tekrarlayacaktı. Nizamettin -yani Mr.Templen- gene İngiliz taklidiyle bunun cevabını verecekti. Polis Müdürü Ekrem Bey 'Mr.Templen' ile tercümanına ne söyleyeceklerini bir bir talim ettirdi." (s.55-56)

İNGİLİZ BAŞKONSOLOSLUĞUNUN SOĞUK DAMGALI ANTETLİ KAĞIDI

Bunun ardından bir anlaşma imzalanması için, İngiliz Başkonsolosluğu'ndan çalınan ve kenarında İngiliz resmi makamlarının soğuk damgasının da bulunduğu antetli kağıtlar temin edildi. Anlaşma hazırlandı, ancak son anda Seyit Abdülkadir anlaşmayı imzalamaktan vazgeçti. "İngilizler, bir Mr.Templen tanımadıklarını kendisine veya adamlarına söylemişlerdi." (s.58-59)

Seyyit Abdülkadir ve adamları, erken başlatılan ayaklanma sonrasında, 13/14 Nisan 1925 günleri yakalandı. Sanıklar Diyarbakır'a getirildi ve yargılandı. Yargılanma sürecinde Mr.Templen'in ifadeleri gündeme geldi. Karar 23 Mayıs'ta yapılan son duruşmada açıklandı ve yöneticiler 27 Mayıs 1925 günü asıldı.

Bu anlatılanlar, öğrendiğimiz bir istihbarat başarısı. Öğrenmediğimiz ve öğrenemeyeceğimiz daha neler vardır kimbilir!